

Ба Шурои диссертатсионии 6D.КОА-003-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, ш. Душанбе, к. Буни Ҳисорак, шаҳраки донишҷӯён, бинои таълимии 7)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ, номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз, Тӯхтаев Тӯхтабой Муқимович, мудирӣ кафедраи молия ва қарзи МДТ Донишқадаи иқтисод ва савдои Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон дар шаҳри Хучанд ба диссертатсияи Ҳанифаи Эмомӣ Азимзода дар мавзӯи “Ташаккули низоми буҷетикунонии барномавию ҳадафманди рушди баҳши саноат” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз

Мутобиқати диссертатсия ба ихтисос ва самтҳои илм

Мавзӯ, мазмун ва мундариҷаи таҳқиқоти диссертатсионии Ҳанифаи Эмомӣ Азимзода ба бандҳои зерини шиносномаи ихтисосҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мутобиқат мекунад: 2.4. Ояндабинӣ ва банақшагирии буҷетӣ андозӣ дар иқтисоди бозорӣ, 2.8. Муносибкунонии раванди буҷетӣ: тақмили системаи идоракунии даромадҳо ва хароҷоти низоми буҷетӣ ва фондҳои мақсадноки давлатӣ, 2.15. Равишҳои концептуалӣ нисбат ба ташаккули муносибатҳои байнибуҷетӣ, 2.17. Механизмҳои тақсимкунии маблағҳои буҷетӣ, 2.19. Сохтори таснифоти вазифавӣ-иқтисодии буҷетӣ, 2.20. Дигаргунсозии системаи буҷетӣ андозӣ дар марҳилаҳои гуногуни рушди иқтисодиёт: фишангҳо ва моделҳои мутобиқсозӣ.

Мубраияти мавзӯи диссертатсия

Заминаҳои густариши гуногунҷанбаи иқтисодӣ бо тағйиротҳои ба худ хоси таъсиррасон фароҳам омада, ба равандҳои молиявию тақсмоти захираҳои буҷетӣ таъсиргуздор мегарданд. Дар ин асно идораи захираҳои буҷетӣ талаби равандҳои идоракуниеро талаб мекунад, ки бояд ба самаранок гардидани онҳо мусоид бошанд. Дар ин замина нақши ниҳодҳои молиявӣ ва банақшагирии захираҳои буҷетӣ, ки ба рушди умумии иқтисодиёт мусоидат хоҳанд кард, афзун мегардад. Низоми самаранокӣ буҷетикунонӣ ва банақшагирии буҷет, ояндабинҳои дурусти равандҳои молиявию буҷетӣ, инчунин дуруст ба роҳ мондани хароҷоти буҷетӣ боиси самаранок амалӣ шудани буҷетӣ

бахшҳову соҳаҳо мегарданд. Дар марҳилаҳои рушди равандҳои ба буҷет ва буҷетикунони соҳаҳои иқтисодӣ мутааалиқбуда, барои мақомоти ҳокимиятӣ ва мутахассисони баҳши молияи корхонаҳо масъалаи мубрамтарин - идоракунии самараноки хароҷотҳои буҷетӣ мебошад. Дар баробари ин пояи молиявии буҷетҳои соҳавӣ бо ҳиссаи пасти даромадҳои худ ва дар натиҷа батадриҷ афзудани ҳиссаи трансфертҳои байнибуҷетие, ки аз буҷети давлатӣ дода мешавад, ба мушкилот рӯ ба рӯ мегардад. Вобаста ба ин, зарурати бетаъхир такмил додани равишҳои назариявӣ ва амалии ташаккули самараноки буҷетҳои бахшҳои соҳавӣ, таъмини мутавозин ва устувории онҳо ба миён меояд.

Айни замон, масъалаҳои банақшагирии буҷет, дар сатҳи бахшҳои иқтисодӣ, аз ҷумла корхонаҳои саноатӣ ҳамчун масъалаи мубрами воридсозии ислоҳот ба баҳши молияи кишвар табдил ёфтааст. Чун таъсири тағйирот ва ислоҳотҳои дар баҳши молияи давлатӣ, хусусан ба баҳши буҷети бахшҳову соҳаҳо, ки тайи солҳои охир татбиқи мегардиданд, начандон тавонистааст, ба самтҳои рушди устувор тақвияти маҷмӯӣ бахшад.

Умуман, муаммоҳои татбиқи самараноки равиши буҷетикунони барномавӣ ҳадафманди соҳаҳо дар таҷрибаи мақомоти идоракунӣ ба таври комил матраҳ нагардида, меъёрҳои самаранокии онҳо муайян нашуда, самтҳои асосии мутобиқкунии ин равиш дар шароитҳои муосир барои корхонаҳо асоснок нашудаанд. Муаммо, мушкилот ва масоили рушд ёфтани низоми буҷетикунони барномавӣ ҳадафманди корхонаҳои баҳши саноати кишвар, мавриди таҳлил ва омӯзиш қарор додани хусусиятҳои низоми буҷетӣ ва рушди корхонаҳои саноатӣ дар ин равандро талаб мекунад, то ба рушди иқтисодиёти миллӣ ва рушди корхонаҳо мусоидат карда тавонад. Аз ин лиҳоз дар мавриди аҳаммиятнок, саривақтӣ ва мубрам будани мавзӯи таҳқиқот шубҳае нест.

Дарачаи наwgонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод шудаанд.

Муаллифи диссертатсия вобаста ба наwgонии натиҷаҳои илмӣ диссертатсияи тақризшаванда асосноккунии равишҳои назариявӣ методии амалисозии низоми буҷетикунони барномавӣ ҳадафманди соҳаҳо, махсусан буҷети барномавӣ ҳадафманд дар баҳши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистонро ибраз намуда, онҳоро дар шаш банди таҳияшуда пешниҳод менамояд, аз ҷумла:

Якум, муқаррароти назариявии ташаккули низоми буҷетиконони барномавӣ ҳадафманд бо таваҷҷуҳ ба афзалиятҳои нисбии

(шаффофият, фаврият, мақсаднокӣ, самаранокӣ, ба натиҷа нигаронидашуда ва ғ.) он асоснок карда шудааст, ки имкон медиҳад истифодаи самаранок ва саривактии маблағҳои буҷетӣ дар доираи татбиқи барномаҳои афзалиятноки рушди иқтисодиву иҷтимоии соҳаҳои мухталифи иқтисодиёти миллӣ таъмин карда шавад;

Дуюм, асоснок намудани принципҳо, ҷузъҳо ва шароитҳои асосии татбиқи буҷетикунории барномавӣ ҳадафманд дар ҳошияи равиши лоиҳавӣ бо таваҷҷуҳ ба таснифоти гуруҳбандии тавсифии барномаҳои ҳадафманд ва мақсади умумӣ, ки имкон медиҳад механизмҳои самаранокӣ ташаккули фазои мусоиди сармоягузорӣ ба бахши саноатро дар алоқамандӣ бо дастгирии давлатӣ дар асоси ташаккули муҳити озоди рақобатӣ ва густариши фановариҳои рақамии муосир фароҳам оварад;

Сеюм, тамоюлҳои рушди бахши саноат бо таваҷҷуҳ ба ҷудо кардани зиддиятҳо байни равандҳои муосири густариши тағйироти технологӣ, сохторӣ, истеҳсолӣ ва иқтисодиву иҷтимоӣ, аз як тараф ва аз тарафи дигар низоми мавҷудани буҷетикунонӣ ва дастгирии давлатии ғайрисамаранокӣ рушди бахши саноат баҳогузорӣ шудааст, ки зарурати истифодаи концепсияи буҷетикунории барномавӣ ҳадафмандро бо таваҷҷуҳ ба дастрасӣ ба параметрҳои ноил гардидан ба саноатикунории босуръати иқтисодӣ миллӣ ба миён меоварад;

Чорум, асоснок намудани заминаҳои институтсионалӣ ва дурнамои татбиқи концепсияи буҷетикунории барномавӣ ҳадафманд дар ҳошияи равиши лоиҳавӣ бо таваҷҷуҳ ба ташкили курсҳои омӯзиши буҷетикунории бахши саноат ва бо назардошти ҷалби васеи кормандони сохторҳои молиявии кишвар ба раванди омӯзиши методикаи тартиб додани лоиҳаҳои буҷетикунории барномавӣ ҳадафманд, чун зинаи ибтидоии гузариши фарогир ба низоми мазкур;

Панҷум, асоснок намудани самтҳои афзалиятноки татбиқи равиши буҷетикунории ҳадафманд дар бахши саноат бо таваҷҷуҳ ба татбиқи ҷорабиниҳои баҳамалоқаманди зерин:

а) татбиқи амалии воситаҳои рақамии муосир дар раванди банақшагирӣ ва лоиҳасозии буҷетикунории барномавӣ ҳадафманди рушди корхонаҳои саноатӣ, ки ба таъмини сарфи маблағҳои буҷетӣ дар асоси равиши ба натиҷа нигаронидашуда мусоидат менамоянд;

б) ташаккули фазои мусоиди ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ ба рушди бахши саноат бо таваҷҷуҳ ба мутобиқ намудани сарфи маблағҳои ҷудошуда дар асоси принципҳои буҷетикунории барномавӣ ҳадафманди ба натиҷа нигаронидашуда;

в) таквияти робитаҳои амудӣ ва уфукии ниҳодҳои танзими давлатии бахши саноат бо таваҷҷуҳ ба баланд бардоштани самаранокии банақшагирӣ, ташкил ва назорати буҷетикунони барномавӣ ҳадафманди ба натиҷа нигаронидашуда;

Шашум, асоснок намудани роҳҳои тақмили низоми буҷетикунони ҳадафманд дар шароити кунунии густариши фановариҳои рақамӣ бо таваҷҷуҳ ба мушаххас намудани унсурҳои вурудӣ (стратегияҳо ва ҳадафҳо, сохтори ташкилӣ, воситаҳои таъсирасон) ва хуруҷи он (ташаққули сиёсати молиявӣ, таъмини рақобатпазирӣ, татбиқи концепсияи воридотивазкунӣ), ки ҷиҳати ноил гардидан ба ҳадафҳои саноатикунони босуръати иқтисоди миллӣ мусоидат менамояд.

Тамоми навгониҳои илмӣ дар таҳқиқот ироашуда, муҳраи буда, аҳаммияти амалӣ ва назариявӣ доранд ва барои тақомул ва ташаққули равандҳои татбиқнамоии усули барномавӣ ҳадафманди буҷетикунонӣ дар бахши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат хоҳанд намуд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии ҳулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Таҳқиқоти дар доираи диссертатсияи илмӣ иҷрошуда дорои сабки илмӣ, пайдарпайии мантиқии афқору ақида, баёни муфасссал ва равшани илман асоснокшуда буда, дар доираи он муайян кардани муқаррароти асосӣ, мустақилияти муаллиф дар дараҷаи таълифот ва кушодани унсурҳои методологиву масъалагузори мантиқӣ оид ба ташаққул ва тақомули равиши буҷетикунони барномавӣ ҳадафманди бахши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳубӣ мушоҳида мегардад.

Муаллифи таҳқиқот тавониста аст гузориши масъалаҳо вобаста ба мақсад, вазифа ва предмети таҳқиқот оид ба ташаққули низоми буҷетикунони барномавӣ ҳадафмандро ба ҳубӣ амалӣ намуда, усулҳои муосири илмӣ ба вазифаҳои гузошташуда мувофиқро мавриди истифода қарор диҳад. Муқаррароти асосии таҳқиқот, натоҷи илмӣ таҳқиқот, номгузори бобу зербобҳо бо матни диссертатсия дар ҳамбастагии мантиқӣ қарор дошта, ба муҳтавои мақсад ва вазифаҳои гузошташуда тавҷам мебошанд. Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшавандаи таҳқиқот асоснок буда, мазмуну моҳияти таҳқиқотро инъикос мекунанд.

Дар таҳқиқоти илмӣ аз ҷониби муаллиф, асоснокии натиҷаҳои таҳқиқот тавассути саҳеҳияти муқаррароти асосӣ ва эътимоднокии ҳулосаҳову тавсияҳои таҳиягардида тасдиқ шудаанд. Илова ба ин, натиҷаҳои муҳими таҳқиқоти диссертатсионӣ дар конференсияҳои байналмиллалӣ ва ҷумҳуриявӣ ва семинарҳои илмӣ-назариявӣ аз ҷониби муаллиф қироат гардидаанд.

Диссертатсия дар маҷмӯъ, аз муқаддима, се боб, бахши хулоса ва феҳристи адабиёту замимаҳо мураттаб гардидааст. Ҳаҷми маҷмуии таҳқиқот 199 саҳифаи матни компютери ро ташкил дода, дорои 10 расм ва 19 ҷадвал буда, ҳамчунин рӯйхати адабиёт бо 181 сарчашмаҳо оварда шудаанд.

Дар сарсухан мубрамии мавзӯи диссертатсия асоснок карда шуда, дараҷаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ нишон дода шудааст, мақсад, вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқот муайян гардида, маълумот оид ба ҷиҳатҳои дигари тавсифдиҳандаи диссертатсия оварда шудааст.

Дар боби якум, ки **“Асосҳои назариявӣ методологии буҷетикунонии барномавӣ ҳадафманд дар пояи равишҳои лоиҳавӣ”** мебошад, масоили назариявӣ вобаста ба мафҳумҳои ба равиши буҷетикунонии барномавӣ ҳадафманд мувофиқ мутобиқ мавриди баррасӣ ва таҳлили муаллифӣ қарор гирифта, оид ба принципҳои асосии ташаккули равиши мазкур ва таҷрибаи хориҷии самарнокии ин равиш мавриди баррасии илмӣ қарор дода шудаанд.

Муаллиф тавониста аст дар боби мазкур равишҳои назариявӣ ба раванди буҷетикунонии барномавӣ дар пояҳои лоиҳаҳои мақсадноку ҳадафмандро ифшо намуда, ибрази ақидаи муаллифии хешро ироа намояд (саҳ. 22). Ҳамчунин дар доираи боби мазкур муаллифи таҳқиқот принципҳои асосии ташаккулёбии равиши буҷетикунонии барномавӣ ҳадафмандро гуруҳбандӣ намуда, таснифот ва гуруҳбандии тавсифии барномаҳои ҳадафманд ва мақсади умумии онҳоро оварда аст (саҳ. 27-30).

Метавон бо итминон ризоияти худро ба ақидаи муаллифи таҳқиқот иброз намуд, ки дар баробари кушодани мавқеи принципҳои асосии ташаккули равиши лоиҳавӣ ҳадафманди буҷетикунонӣ ва ироаи принципи муаллифии пешниҳодгардида (саҳ.34) ҳамчунон дуруст қайд карда аст, ки барои татбиқи самаранокӣ принципҳои асосии буҷетикунонӣ дар пояи равиши лоиҳавӣ ба инобат гирифтани шароитҳои хос зарурӣ мебошад. Дар ин замина муаллиф дар навбати аввал фароҳамоварии ҷаззобияти фазои сармоягузорӣ дар кишварро ҳамчун шароити ибтидоии татбиқи самаранокӣ ва принципҳои равиши буҷетикунонии барномавӣ ҳадафманд медонад (саҳ. 34).

Баъдан муаллифи таҳқиқот ба манфиати татбиқи принципҳои асосии ташаккулёбии буҷетикунонии барномавӣ ҳадафманд шароити фароҳам овардани муҳити мусоиди рақобатӣ дар кишварро пешниҳод мекунад, ки боиси дастгирӣ мебошад (саҳ. 37). Илова ба ин дар татбиқи ақидаи хеш муаллиф ҳамчунин фароҳам овардани шароит барои

густариши фановариҳои рақамӣ ва инноватсиониро ҳамчун шартҳои махсуси татбиқи ин принципҳо пешниҳод намудааст (саҳ. 39).

Дар натиҷаи таҳлили таҷрибаи хориҷӣ ва масъалаҳои муҳталифи назариявӣ муаллиф қайд намудааст, ки татбиқи буҷети барномавӣ талаб мекунад, ки уҳдадориҳо ва нақши масъулин аз нав дида барои мадак шаванд. Чун дар доираи равандроҳои буҷете, ки ба принциби аниқсозии хароҷоти нигаронида шудааст, ба равандроҳои амалиётӣ ва равишҳои буҷет диққати махсус додан зарурат дошта бошад, пас дар равандроҳои татбиқи буҷети барномавӣ ҳам муассиса, ҳам минтақа ва ҳам масъулин барои ноил гардидан ба ҳадафҳои дар барнома дарҷгардида ҷавобгар мебошанд (саҳ. 43).

Дар маҷмӯъ муаллиф тавониста аст, ки дар боби мазкур асосҳои назариявӣ методологии буҷетикунонии барномавӣ ҳадафманд дар пояи равишҳои лоиҳавиро ба таври кофӣ ва муассир муайян созад, ки аз нигоҳи мо онро метавон ба баҳои баланд арзёбӣ намуд.

Дар боби дуҷуми диссертатсия – “Таҳлили ҳолат ва тамоюли буҷетикунонии ҳадафманди рушди бахши саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”, муаллифи диссертатсия дар асоси таҳлили нишондиҳандаҳои ҳадафҳои таҳлили сершумореро оварда, тибқи нишондиҳандаҳои онҳо тамоюлҳои рушди бахши саноат, ҳолатҳои воқеӣ, тамоюли рушди сохториву давравӣ ва таҳлили тағйирёбии давравии онҳоро оварда аст, ки ба мақсад ва вазифаҳои гузоштаи таҳқиқот мутобиқ мебошанд. Аз ҷумла аз динамикаи нишондиҳандаҳои асосии бахшҳои саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон (саҳ. 63) сар карда, тағйирёбии ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳои он дар давраи солҳои гуногунро (саҳ. 66) таҳлил намуда, таркиби маҷмӯи маҳсулоти саноатиро муайян сохта аст (саҳ. 68).

Боиси баҳогузориҳои бениҳоят баланд ҳамон аст, ки муҳаққиқи тағйирёбии динамикии ҳаҷми содирот ва воридоти саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва нишондиҳандаҳои фаъолияти корхонаҳои саноатии ҷумҳуриро (саҳ. 70-72) таҳлил намуда, дар асоси таҳлили қиёсӣ, ҳулосабарорӣ намуда, баъдан ботадриҷ ба таҳлили хароҷоти буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба соҳаҳои саноат шуруъ намуда, (саҳ. 74) бахши аввали бобро хотима дода, баъд аз он дар бахши ояндаи боб ба баҳогузориҳои самаранокии буҷетикунонии рушди саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон гузашта аст, ки аз истифодаи пайваस्ताгии мантикии баланди иҷроии вазифаҳои дар қори таҳқиқотӣ гузошташуда ишорат мекунад.

Метавон баҳои баландро ба он саҳми коркарди методологии муаллиф дод, ки дар баҳши таҳлилии таҳқиқоти илмӣ ва тарзҳои бо ҳам алоқаманди гузаронидани таҳлили таҳқиқотӣ муаллиф дар асоси омузиши методологияҳои илмӣ мавҷудбуда, тавониста аст методикаи баҳисобгирии арзёбии лоиҳаҳои ташаққулёбанди бучетиро дар пояи равишҳои барномавӣ лоиҳавӣ пешниҳод намояд (саҳ. 81).

Нуқтаи дигари ҷолиби диққат дар боби мазкур, ки ба таври возеҳ пайҳас мешавад ва аз мустақилияти муаллифи таҳқиқот шаҳодат медиҳад, ҳамин аст, ки муаллифи таҳқиқот ҳамеша кӯшиш кардааст, то пайвастиҳои мантиқии назария ва амалия дар кор таҷассуми воқеъӣ ёбад, ки ин амал дар доираи бурдани таҳқиқотҳои илмӣ хеле хуб арзёбӣ мешавад. Аз ҷумла муаллиф бучети тасдиқшудаи маҳаллӣ барои лоиҳаҳои сармоягузорӣ, динамикаи ҳисаи хароҷотии лоиҳаҳои саноатӣ аз бучети маҳалӣ, тағйирёбии бучети ҷумҳуриявии Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо дармаду хароҷот ва саҳми онҳо дар баҳши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистонро (саҳ. 83-86) таҳлили воқеъбинона карда, ҳулосаҳои илман асоснок шударо пешниҳод намудааст. Ҳамчунин дар ҳамин баҳши таҳқиқот муаллиф моделсозии иқтисодӣ-риёзиро истифода намуда, мақоми корхонаҳои саноатии кишварро дар мисоли 3 корхона мавриди таҳлил ва баҳогузори қарор дода, дараҷаи таъсирнокии хароҷотии бучети давлатӣ ба лоиҳаҳои мақсандноку ҳадафманди баҳши саноатро муайян сохтааст (саҳ. 90-93).

Дар идомаи қисмати таҳлилӣ муаллиф таҳлили ҷаззобияти сармоягузори баҳши саноат чун заминаи бучетикунони ҳадафманди рушди он дида баромада аст, ки дар ин қисмат дар алоқаманди ба пайдарпайии мантиқӣ сармоягузориҳо аз рӯи намудҳои фаъолияти иқтисодии корхонаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистонро таҳлил намуда (саҳ. 100), ҳиссаи сармоягузорӣ ба баҳши саноатро ҷудо намуда, таҳлилҳои вобаста ба ҷаззобияти сармоягузори корхонаҳоро аниқ намуда, тавассути методикаи пешниҳодкардааш, ҷозибии корхона дар ҷодаи ба сармоягузори баҳогузори намудааст (саҳ. 102-106).

Дар боби сеюми диссертатсия, яъне “Самтҳои афзалиятноки бучетикунони барномавӣ ҳадафманди баҳши саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”, дар алоқа ба пайванди назарияву амалияи таҳқиқот пешниҳодҳои муҳаххаси муаллиф оид ба роҳову самтҳои афзалиятноки бучетикунони барномавӣ ҳадафманди баҳши саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод шудаанд. Аз ҷумла, оид ба коркард ва татбиқи лоиҳаҳои омузиши бучетикунони ҳадафманди рушди баҳши саноат

муаллиф дуруст кайд мекунад, ки айни замон вобаста ба муҳити идоракуние, ки дар кишвар инкишоф ёфта истодааст, аксари мутахассисони идоракунандаи молия, махсусан дар сатҳи минтақахovu маҳалҳо бештари фаъолияти худро пас аз гирифтани супоришҳо аз ҷониби мақомоти зиннаҳои болоӣ амалӣ мекунанд, яъне фаъолияти онҳо қолабӣ буда, аз унсури ташаббускорӣ орь мебошад (сах. 115).

Дар ин замина муаллиф ибраз медорад, ки кадрҳои идоракунанда, махсусан дар самти идоракунии равандҳои молиявӣ аз касбият ва дараҷаи қобили қабул ҷиҳати коркард, пешниҳод, муаррифӣ ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар доираи бучетикунонии ҳадафманд бархӯрдор нестанд ва қисмати зиёди лоиҳаҳои бучетие, ки аз ҷониби онҳо коркард ва пешниҳод карда мешаванд, дар бештари ҳолатҳо, қабул нагардида, мавриди татбиқ қарор намегиранд ва ин ҳолат ба зарурат доштани ташкили лоиҳаҳои омӯзишӣ далолат медиҳад (сах. 118). Дар ин замина муаллиф модели концептуалии тартиби ташкил ва баргузори лоиҳаҳои омӯзишии ҳадафмандро пешниҳод менамояд, ки тибқи он ташаккули муҳити мусоид барои рушди касбии мутахассисон ва раванк додани маҳоратҳои касбии онҳо ба роҳ монда шуда, ба ин васила баланд бардоштани маҳорати мутахассисони соҳаи молиявӣ оид ба ташаккулдиҳии лоиҳаҳои бучети ҳадафманд амалӣ карда мешавад (расми 3.1.2, сах. 120).

Аз нигоҳи тавсияҳои илмӣ он чи ки ба назар ҷолиб менамояд ва тавсифи баландро ба худ касб менамод ин аст, ки дар таҳқиқоти хеш муаллиф хусусиятҳои татбиқи бучетикунонии ҳадафманди рушди бахши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити иқтисоди рақамиро ба таври возеҳ кушода намуда, дар ин замина пешниҳод мекунад, ки татбиқи ин амал ғоидаовартар мегардад, зеро иттилооти бучетикунонии барномавӣ ҳадафманд дар шакли рақамӣ бештар содаву фаҳмо гардида, барои ҷузъҳои дигари равандҳои он дар равандҳои банақшагирӣ ва назорати натиҷаҳои бадастмеомада осон мегардад ва дар натиҷа равандҳо содатар гардида, самаранокӣ афзун мегардад (сах. 130).

Дастоварди нисбатан муҳими таҳқиқоти диссертатсионӣ дар он ифода мегардад, ки муаллиф барои ташаккул ва тартиби лоиҳаҳои бучетикунонии барномавӣ ҳадафманди бахши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсия медиҳад, ки аз заминаҳои муосир ба таври фаъол истифода шуда, ҳамчун объекти мушаххаси ин раванд татбиқи таъминоти барномавии низоми "PPBS"-ро пешниҳод мекунад (сах. 133-135). Ҳамчунин муаллиф дар асоси татбиқи ин замимаҳо бештар ба

кадом масъалаҳо диққат доданро низ дар кори таҳқиқотӣ ҳамчун тавсияҳои асоноккардашуда пешниҳод мекунад (саҳ. 137-149) ва дар ниҳояти боби мазкур механизми тақомули низоми бучетикунони барномавӣ ҳадафманд дар шароити иқтисодӣ рақамиро дар намуди модели концептуалӣ пешниҳод намудааст, ки боиси баҳогузори баланд мебошад (саҳ. 151).

Боиси таҳсину баҳои баланд гузоштан он аст, ки муаллиф дар охири ҳар боб хулосаҳои илман асонокшудаи кори таҳқиқоти пешниҳод намудааст.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ, инчунин тавсияҳое, ки аҳамияти назариявӣ-амалӣ доранд, дар хулоса ва пешниҳодҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ гуруҳбандӣ шудаанд (саҳ. 156-164).

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо

Аҳамияти илмӣ диссертатсия дар асосноккунии назариявӣ ва методологии ташаккулёбӣ ва тақмили низоми бучетикунони барномавӣ ҳадафманди бахши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикос карда шуда, роҳҳо ва самтҳои асосии тақомули низоми мазкур барои бахши саноати кишвар муайян карда шудааст, ки барои таҳкими раванди идоракунии хароҷоти бучетӣ, самаранокии истифодаи воситаҳои бучети бахши саноат мусоидат хоҳад кард.

Аҳамияти амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар коркарди тавсияҳои методӣ ва амалии мушаххас оид ба ташаккули бучетикунони барномавӣ ҳадафманд дар бахши саноат ва баланд бардоштани самаранокии хароҷоти дар доираи барномаҳои ҳадафманди саноатӣ истифодамешуда асоснок карда мешаванд.

Аҳамияти иқтисодии натиҷаҳои диссертатсия дар он зоҳир мешавад, ки пешниҳодҳои муаллиф барои дуруст ва мақсаднок масраф гардидани воситаҳои бучетӣ ба рушди бахши саноат ва корхонаҳои он мусоидат менамоянд. Истифодабарии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия пешниҳод шуда, барои баланд бардоштани вазъи иқтисодии корхонаҳои бахши саноат мусоидат менамояд.

Аҳамияти иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия. Муқаррароти диссертатсия барои васеъ намудани аҳамияти иҷтимоии идоракунии хароҷоти бучети давлатӣ ва бучети корхонаҳои саноатӣ мусоидат мекунад. Инчунин қисматҳои алоҳидаи таҳқиқоти диссертатсионӣ метавонанд ҳангоми ташкили курсҳои махсус барои тақмили савияи касбии мутахассисони бахшҳои молияи соҳаи саноати кишвар истифода бурда шаванд.

Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Аз ҷониби муаллиф доир ба мавзӯи диссертатсия 12 мақолаҳои илмӣ, аз ҷумла 5 мақола дар маҷаллаву нашрияҳои мансуб ба номгӯи маҷаллаву нашрияҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва КОА-и Федератсияи Россия ба нашр расонида шудааст.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Ҳанифаи Эмомӣ Азимзода дар мавзӯи “Ташаккули низоми бучетикунонии барномавӣ ҳадафманди рушди бахши саноат”, таҳқиқоти илмӣ баанҷомрасида буда, мутобиқ ба муқаррароти бандҳои дахлдори «Низомномаи шӯрои диссертатсионӣ» ва «Тартиби додани унвонҳои илмӣ» (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз 30 июни соли 2021, № 267) омода гардида, муқаддима ва бахшҳои он - мубрами мавзӯи таҳқиқот, дараҷаи таҳқиқоти мавзӯи илмӣ, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ, мақсад, вазифаҳо, объект ва предмет, фарзия, асосҳои назариявӣ методологӣ, сарчашмаи маълумот ва пойгоҳи таҳқиқот, наҷғониҳои илмӣ, нуқтаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои он, мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ, саҳми шахсии доғталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот, тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия, интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия ба таври муқаммал моҳияти диссертатсияро дар бар гирифтаанд ва асосҳои илмӣ амалии онро дар сатҳи зарурӣ инъикос менамоянд.

Ғайр аз ин, меъёрҳои дигари диссертатсия нисбат ба ҳаҷм, истифодаи ҷадвал ва расмҳо, тартиби ниғориши феҳристи адабиёт низ ҳангоми навиштани диссертатсия риоя гардидаанд. Диссертатсия ба талаботҳои «Низомномаи шӯрои диссертатсионӣ» ва «Тартиби додани унвонҳои илмӣ» аз 30 июни соли 2021, № 267, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ шудааст, ҷавобгӯӣ мебошад. Диссертатсия сохтори мантиқан муқаммал дошта, натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф арзиши илмӣ доранд ва метавонанд дар рушд ва тақмили ташкили методии идора ва танзими хароҷоти бучетии корхонаҳои саноатӣ ва умуман бахши саноат мавриди истифода қарор гиранд.

Автореферати диссертатсия, ки мутобиқи талаботи муқарраршуда таҳия карда шудааст, мақсад ва муҳтавои асосии таҳқиқотро инъикос мекунад.

Забони навишти диссертатсия содда ва фаҳмо буда, дар он талаботи дахлдор оид ба ороиши корҳои илмӣ риоя шудаанд. Мақолаҳои доир ба мавзӯи диссертатсия нашркардаи муаллиф паҳлуҳои асосии таҳқиқотро инъикос мекунанд. Натиҷаҳои таҳқиқотро метавон ҳамчун дастоварди нави илмӣ ҳисобид.

Эродҳо ва баъзе тавсияҳо ба диссертатсия:

Бо вучуди бартарияти зиёд дар диссертатсия, баъзе эродҳо низ ҷой доранд, ки мо онҳоро ба таври тавсиявӣ ироа хоҳем кард:

1. Дар боби назариявии таҳқиқоти диссертатсионӣ агар аз ҷониби муаллиф оид ба заминаҳои ҳуқуқии равиши буҷетикунони барномавӣ ҳадафманд дар бахши саноати кишвар аҳамият дода мешуд, қимати меъёриву методии кори таҳқиқотиро баландтар мегардонид.

2. Агар дар қисмати таҳлили кори таҳқиқотӣ муаллиф алгоритми коркарди буҷети мушаххаси лоиҳавӣ ягон корхонаи соҳавиро пешниҳод мекард, аҳамияти илмӣ таҳқиқот боз ҳам баланд мегардид.

3. Агар муаллиф дар таҳқиқот ба меъёрҳои ҷаҳонӣ татбиқи равиши барномавӣ таъя намуда, мисоли мушаххасро барои истифодаи минбаъда дар таҷрибаи ватанӣ меовард, сатҳи амалии таҳқиқот боз ҳам баландтар мегардид.

4. Агар аз ҷониби муаллиф дар расми 3.2.2, ки ташаккули системаи молиявиро инъикос намудааст, вобаста ба муҳтавои он маълумоти мушаххас метод, сифати кор дар сатҳи баланд арзёбӣ мегардид.

5. Агар унвонҷӯ, дараҷаи истифодашавии принципҳои татбиқи равиши лоиҳавӣ мақсадноки ҳароҷоти буҷети корхонаҳои саноатиро бо мисоли воқеӣ тавсиф мекард, қимати кор болотар арзёбӣ мешуд.

6. Агар дар таҳқиқоти диссертатсионӣ ба самтҳои рақобатпазирии корхонаҳои саноатӣ диққат дода мешуд, ҷанбаи методии мавқегирии корхонаҳо дар бозор қавитар мегардид.

Дар умум, бояд қайд намоем, ки эродҳои зикргардида хусусияти тавсиявӣ доранд ва арзиши илмӣ диссертатсияро кам намеkunанд.

Хулоса

Диссертатсияи тақризшаванда кори илмӣ ба анҷомрасида ҳисоб ёфта, арзиши баланди илмӣ дорад.

Таҳқиқоти диссертатсионии Ҳанифаи Эмомӣ Азимзода дар мавзӯи “Ташаккули низоми буҷетикунони барномавӣ ҳадафманди рушди бахши саноат” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз дар сатҳи зарурӣ омода гардида, аз ҷиҳати мазмун, мубраиҷ, навгонӣ, асоснокии

мукаррароти асосии илмӣ, хулоса ва пешниҳодҳо, инчунин аҳаммияти он барои илми иқтисодӣ ва амалияи пешбурди бахши молия ва идораи равандроҳои бучетӣ гувоҳӣ медиҳад ва таҳқиқоти диссертатсионӣ дар маҷмӯъ ба талаботи бандҳои 31, 33, 34, 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 367 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи он Ҳанифаи Эмомӣ Азимзода барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз арзанда мебошад.

Муқарризи расмӣ:

н.и.и., дотсент, мудири кафедраи
молия ва қарзи МДТ Донишқадаи
иқтисод савдои Донишгоҳи
давлатии тиҷорати Тоҷикистон дар
шаҳри Хучанд

Тӯхтаев Т.М.

Имзои Т.М. Тӯхтаевро тасдиқ
мекунам.

Сардори шӯъбаи кадрҳо ва корҳои
махсуси МДТ ДИС ДДТТ дар
ш. Хучанд

Махмудов Ш.У.

6-уми майи соли 2025

(Ҷумҳурии Тоҷикистон, 735700, ш. Хучанд, хиёбони И.Сомонӣ, 169,
телефон: +992-3422-6-03-21)